

SŁAWOMIR PAWŁOWSKI SAC

Katedra Teologii Ekumenicznej IE KUL

TRZECIE EUROPEJSKIE ZGROMADZENIE EKUMENICZNE

Sibiu (Rumunia), 4-9 września 2007 roku

Europejskie Zgromadzenia Ekumeniczne (European Ecumenical Assemblies) organizowane są przez powołaną do życia w 1959 r. Konferencję Kościołów Europejskich (Conference of European Churches, CEC) oraz istniejącą od 1971 r. Radę Konferencji Episkopatów Europy (Consilium Conferentiarum Episcoporum Europae, CEE). Pierwsze Zgromadzenie, pod hasłem „Pokój przez sprawiedliwość”, miało miejsce w szwajcarskiej Bazylei (15-21 maja 1989 r.). Drugie Zgromadzenie, pod hasłem „Pojednanie darem Boga i źródłem nowego życia”, odbyło się w austriackim Grazu (23-29 czerwca 1997 r.). Trzecie Europejskie Zgromadzenie Ekumeniczne (EEA3), poprzedzone spotkaniami przygotowawczymi w „katolickim” Rzymie (24-27 stycznia 2006 r.) i w „protestanckiej” Wittenberdze w Niemczech (15-18 lutego 2007), odbyło się w „prawosławnym” Sibiu w Rumunii w dniach 4-9 września 2007 r. pod hasłem „Światło Chrystusa oświeca wszystkich. Nadzieja na odnowę i jedność w Europie”

Pełne zabytków Sibiu leży u podnóża Karpat Południowych w Transylwanii. Umiejscowione na przecięciu się szlaków handlowych i kulturowych było świadkiem twórczego spotykania się wielu narodów i wyznań. Tutaj działał wybitny prawosławny teolog, tłumacz i komentator dzieł Ojców Kościoła, ks. prof. Dumitru Staniloae (1903-1993). Sibiu zostało ogłoszone przez UNESCO, obok Luksemburga, Europejską Stolicą Kultury 2007 r.

W EEA3 uczestniczyło około 2,5 tys. delegatów, reprezentujących ponad 120 Kościołów i Wspólnot wyznaniowych Europy. Delegacja Konferencji Episkopatu Polski, na czele z bpem Tadeuszem Pikusem, Przewodniczącym Rady ds. Ekumenizmu Konferencji Episkopatu Polski, liczyła 44 osoby z 30 polskich diecezji. W Zgromadzeniu wzięli także udział delegaci Polskiej Rady Ekumenicznej w liczbie około 20 osób.

Schemat organizacyjny trzech głównych dni konferencyjnych (5-7 września) był następujący: 9.00-10.00 – modlitwa poranna; 10.30-12.45 – sesja plenarna; 13.00-15.00 – przerwa obiadowa, podczas której można było uczestniczyć w mniejszych spotkaniach dyskusyjnych i prezentacyjnych (*hearings* i *agorá*); 15.30-18.00 – fora dyskusyjne; 18.30-19.00 – modlitwa wieczorna; 19.00-20.30 – czas na kolację; 20.30-22.00 – wydarzenia kulturalne.

Łączna liczba referatów, rozważań, głosów oraz świadectw na plenum i na forach EEA3 sięgnęła setki. Wśród osób, które zabrały głos, byli m.in.: ekumeniczny patriarcha Konstantynopola Bartłomiej I, kard. W. Kasper, kard. D. Tettamanzi, kard. P. Erdö, kard. J.-P. Ricard, kard. C. M. O'Connor, metrop. Daniel Cibotea (wybrany po paru dniach patriarchą Rumuńskiego Kościoła Prawosławnego po zmarłym patriarsze Teoktyście), metrop. Cyryl i bp Hilarion (z Patriarchatu Moskiewskiego), bp W. Huber i bp M. Kässemann (Ewangelicki Kościół Niemiec), prof. A. Riccardi (Wspólnota Św. Idziego). Obecni byli także politycy: T. Băcescu (prezydent Rumunii), J. M. Barroso (przewodniczący Komisji Europejskiej) i R. van der Linden (przewodniczący Parlamentu Europejskiego). Pozdrowienia przysłali: papież Benedykt XVI, arcybiskup Canterbury Rowan Williams, sekretarz generalny Światowej Rady Kościołów pastor Samuel Kobia. Organizatorzy Zgromadzenia postarali się o równoległe tłumaczenie (na język angielski, francuski, niemiecki, włoski i rumuński) wszystkich wystąpień na plenum i w grupach oraz o ich szybkie wydanie na piśmie. Wykazali wiele troski o nabożeństwa, w których dochodziło do głosu bogactwo wielu tradycji kościelnych. Każdego dnia katolicycy duchowni mieli możliwość odprawienia (a wierni świeccy uczestniczenia) we Mszy św. w rycie łacińskim, natomiast w przedostatni dzień byli zaproszeni do udziału w Boskiej Liturgii w rycie bizantyjskim z grekokatolikami.

Główny temat EEA3 – „Światło Chrystusa oświeca wszystkich. Nadzieja na odnowę i jedność w Europie” – był rozważany w trzech aspektach, którym towarzyszyły uszczegółowione tematy forów dyskusyjnych:

środa, 5 września 2007: „Światło Chrystusa i Kościół”

Forum 1: Jedność

Forum 2: Duchowość

Forum 3: Świadectwo

czwartek, 6 września 2007: „Światło Chrystusa i Europa”

Forum 4: Europa

Forum 5: Religie

Forum 6: Migracje

piątek, 7 września 2007: „Światło Chrystusa i świat”

Forum 7: Stworzenie

Forum 8: Sprawiedliwość

Forum 9: Pokój

Tekstem podstawowym i punktem odniesienia teologicznej refleksji EEA3 była *Karta Ekumeniczna*, podpisana przez CCEE i CEC w Strasburgu 22 kwietnia 2001 r. Konkretnym owocem Zgromadzenia jest „Przesłanie” które w jego imieniu opracował wybrany w tym celu Komitet. Zawiera ono 10 zaleceń, które są adresowane do chrześcijan Europy.

- Zalecenie I: odnowienie misji głoszenia Chrystusa jako Światłości i Zbawiciela świata;
- Zalecenie II: kontynuowanie dyskusji nad wzajemnym uznaniem chrztu w powiązaniu z rozumieniem Eucharystii, posługiwań i eklezjologii w ogólności;
- Zalecenie III: praktykowanie działań łączących chrześcijan: wspólna modlitwa, pielgrzymki, formacja teologiczna, inicjatywy społeczne, projekty kulturalne;
- Zalecenie IV: wrażliwość na ludzi młodych, starszych, niepełnosprawnych i mniejszości etniczne;
- Zalecenie V: dowartościowanie chrześcijańskich imigrantów, którzy mogą odegrać aktywną rolę w życiu Kościoła i społeczeństwa; otoczenie opieką duszpasterską migrantów i promowanie praw mniejszości etnicznych w Europie, szczególnie Romów;
- Zalecenie VI: promowanie i pogłębianie treści *Karty Ekumenicznej* jako inspirowanej wytycznej dla Kościołów w Europie;
- Zalecenie VII: poparcie kampanii społecznej ONZ „Milenijne Cele Rozwoju” jako pilnego i praktycznego kroku dla zmniejszenia ubóstwa w świecie;
- Zalecenie VIII: zainicjowanie przez CCEE i CEC procesu, który pobudzi odpowiedzialność Europy za sprawiedliwość ekologiczną, aby stawić czoło zagrożeniu zmiany klimatu, oraz za sprawiedliwy kształt globalizacji;
- Zalecenie IX: powrót inicjatyw na rzecz anulowania długów i promowania uczciwego handlu;
- Zalecenie X: poświęcenie okresu od 1 IX do 4 X modlitwie w intencji ochrony stworzenia i promowania zrównoważonego (trwałego) stylu życia.

Oprócz akcentów społecznych i ekologicznych, w „Przesłaniu” nie brakowało treści teologicznych, wymiaru trynitarnego i chrystologicznego. „Jesteśmy przekonani, że rozległa rodzina chrześcijańska powinna zajmować się kwestiami doktrynalnymi i szukać także szerokiego konsensusu na temat wartości moralnych wywodzących się z Ewangelii” – czytamy w „Przesłaniu” Akcentowano także znaczenie chrześcijańskiej duchowości, moc modlitwy i wewnętrznego nawrócenia, które prowadzą do przemiany świata. W „Przesłaniu” znalazł się także zapis: „Uważamy, że każda istota ludzka jest stworzona na obraz i podobieństwo Boże (Rdz 1, 27) i zasługuje na ten sam stopień szacunku i miłości, mimo różnic wiary, kultury, wieku, płci lub pochodzenia etnicznego” W tym miejscu prezentacji „Przesłania” na plenum zostało wypowiedziane w języku angielskim – ustnie, lecz nie na piśmie – wyrażenie

„od poczęcia do naturalnej śmierci” (przetłumaczone czasem w innych językach jako „od narodzin do naturalnej śmierci” lub „od początku życia aż do naturalnej śmierci”). Niektórzy delegaci Zgromadzenia zgłosili do tego wyrażenia uwagi krytyczne. Po trudnych i długich dyskusjach między CCEE i CEC ich przewodniczący zdecydowali umieścić je w przypisie, zaznaczając, że nie wchodzi ono w skład oficjalnego tekstu „Przesłania”

Dotychczasowe komentarze na temat EEA3 dostrzegają jego osiągnięcia i słabości, choć różnie rozkładają akcenty. Przykładem surowej oceny Zgromadzenia jest internetowy komentarz Dariusza Brunca (luteranina) z 10 września 2007 r., zamieszczony w portalu www.ekumenia.pl. Zdaniem autora w porównaniu do dwóch poprzednich zgromadzeń „w Sibiu nie nastąpił jakikolwiek przełom” Na spotkanie „zaproszono prominentnych mówców, którzy, jak Jose Manuel Barroso, powiedzieli to, co większość delegatów chciała usłyszeć” Końcowa deklaracja – według Brunca – jest „typowym dokumentem komisyjnego ekumenizmu, pięknie sformułowanym, starannie wyważonym tak, aby nawet w najmniejszym stopniu żaden z Kościołów nie mógł podważyć jego wymowy” „Dobrze?” – pyta się autor komentarza. I odpowiada: „Wręcz przeciwnie!” I kontynuuje: „Znów powstał tekst, z którym się wszyscy zgadzają, znów powstała twórczość, którą ekumeniczny delegaci przekują w dobrze znany slogan: tak wiele nas łączy, tak niewiele nas dzieli. [...] Niestety z Sibiu nie napłynął ożywczy kryzys, a etymologicznie kryzys oznacza czas na podjęcie konkretnych decyzji. [...] Kryzys, jeśli jest prawidłowo postrzegany, może doprowadzić do szczerych, czasem nawet szczerych do bólu dyskusji, które nie bacząc na ekumeniczną poprawność, ugrzeczniony ton wysokich rangą przedstawicieli różnych Kościołów, nazwą rzeczy po imieniu [...]”

Inny jest wydźwięk oceny Zgromadzenia Plenarnego CCEE, które odbyło się w październiku 2007 r. w Fatimie (list bpa Aldo Giordano, sekretarza generalnego CCEE, z 5 grudnia 2007 r. przesłany drogą elektroniczną do katolickich uczestników EEA3). Do pozytywnych aspektów Trzeciego Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego – oprócz samego faktu, że się odbyło – bp Giordano zalicza następujące:

- forma pielgrzymki-wędrówki: etapy EEA3 (Rzym, Wittenberga, spotkania lokane, Sibiu) pozwoliły na wytworzenie więzi między uczestnikami oraz na zaangażowanie regionalnych czy narodowych środowisk (w roku poprzedzającym Zgromadzenie w Sibiu odbyło się ok. 200 spotkań na tym poziomie);
- temat: pokazał on nagłą konieczność wychodzenia z samego serca wiary chrześcijańskiej dla rozważania wielu kwestii ekumenicznych i historycznych;
- reprezentatywność i „jakość” delegatów;
- spotkanie ze światem prawosławnym, na co wpływ miał sam wybór miejsca EEA3;
- zainteresowanie ze strony instytucji europejskich (zwłaszcza struktur UE);
- dobra atmosfera: nieliczne skargi, liczne podziękowania i pozytywny odbiór wydarzenia;

- modlitwa, wysokiej jakości plena i fora dyskusyjne, spotkania nieformalne na ulicach i wydarzenia kulturalne;
- celebracja w rycie bizantyjskim (prawdopodobnie w historii nie miała jeszcze miejsca celebracja liturgii bizantyjskiej o tak wysokiej geograficznej reprezentatywności Europy);
- przesłanie końcowe, które dało wyraz atmosferze i treści Zgromadzenia (jeśli unikano mnożenia tekstów, to tylko dla podkreślenia znaczenia *Karty Ekumenicznej*);
- przesłanie papieża Benedykta XVI z okazji EEA3, podczas trwania Zgromadzenia w Sibiu i podczas jego przygotowywania;
- dostrzeżenie działania Bożego: Zgromadzeniu towarzyszyła modlitwa, zwłaszcza wspólnot kontemplacyjnych, i ofiary wielu osób z różnych krajów naszego kontynentu.

Sekretarz generalny CCEE wskazuje także na słabości czy niedociągnięcia EEA3:

- trudności organizacyjne (problemy logistyczne w Sibiu, trudności z dojazdem, opóźnienia w rejestracji uczestników, zmiany programu);
- problemy związane z różnicą między organami odpowiedzialnymi za Zgromadzenie: CEC i CCEE;
- zbyt mało czasu na debatę z aktywnym uczestnictwem delegatów; zbyt duża liczba pozdrowień;
- dokument końcowy, który nie zawiera wzmianki o ochronie życia „od poczęcia do naturalnej śmierci”; rodzi się pytanie o naturę tego typu dokumentów, które powstają pod presją czasu i podczas nocnej pracy;
- trudności obecne na dzisiejszej scenie ekumenicznej: debata nad tożsamością Kościołów, relacja między nowoczesnością a wartościami, stosunek do wspólnot zielonoświątkowych i ewangelikalnych...

Bp A. Giordano wylicza także wskazówki, które wypływają z EEA3 na dalszą ekumeniczną drogę w Europie:

- fakt, że Zgromadzenie było „dojrzałe i refleksyjne”, wskazuje, że nadszedł czas wyjścia na głębię wiary, duchowości i tożsamości wraz z chrześcijańską odwagą (*parrhesia*);
- Zgromadzenie pokazało, że chrześcijaństwo ma wielką rolę do spełnienia w dzisiejszej Europie;
- doświadczenia przebywania razem wskazuje, że jedność jest możliwa i że jest cennym darem, który należy strzec;
- została wzmocniona wola konkretnej współpracy między chrześcijanami w wielu niecierpiących zwłoki dziedzinach: migracje, religie, stworzenie, pokój, sprawiedliwość; warto przypomnieć, że podczas ostatniego konsystorza kardynałów (23 listopada 2007 r.) papież Benedykt XVI wskazał na chrześcijańską doktrynę społeczną, która stanowi obiecujące pole dla ekumenizmu;

- ukazała się w sposób jasny i nowy odpowiedzialność Europy za świat i jej związek z innymi rejonami naszego globu;
- największą szansą Zgromadzenia są sami jego uczestnicy, którzy pomnażają przeżyte doświadczenie (świadczenie, spotkania, artykuły, blogi itd.).

Zapewne przyjdzie jeszcze czas na pogłębioną ewaluację Trzeciego Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego i na refleksję teologiczną nad treściami, które ono zostawiło. Pozostaje nam ufać, że przybliżyło nas o krok do upragnionej jedności w świetle Chrystusa.